

Tidig kontroll av inkomst kan förhindra felaktiga utbetalningar av studiemedel

Från och med november 2024 kommer Utbetalningsmyndigheten (UBM) tillsammans med Centrala studiestödsnämnden (CSN) arbeta för att minska och förhindra felaktiga utbetalningar inom studiemedelssystemet.

Resultaten i korthet

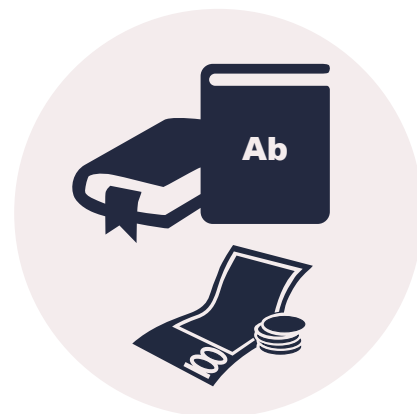
- För höga inkomster leder varje år till att studenter blir återbetalningskyldiga och att CSN behöver göra återkrav.
- Genom att jämföra beslutade studiemedel med de studerandes inkomster så kan höga inkomster upptäckas snabbare. CSN kan då informera de studerande om det så att de kan undvika stora återkrav.
- En uppskattning som UBM har gjort av vårterminen 2024 visar att cirka 28 000 personer har tjänat mer än sitt fribelopp.

Felaktiga inkomstuppgifter leder till felaktiga utbetalningar

De felaktiga utbetalningarna från CSN har enligt Ekonomistyrningsverkets (ESV) senaste omfattningsstudie totalt uppskattats till ca 1,179 miljarder. Cirka 470 miljoner av dessa avser studenter som har högre inkomster än vad regelverket medger.^[1] CSN har i sin årsredovisning från 2023 också bedömt att ändrad inkomst under studietiden är en väsentlig risk för felaktiga utbetalningar.^[2]

Den som studerar med studiemedel får bara ha en viss inkomst innan studiemedlet minskas. Det belopp som personen får tjäna utan att det påverkar storleken på studiemedel kallas fribelopp och omfattar överskott av tjänst, näringsverksamhet och kapital.^[3] Är inkomsten högre än fribeloppet blir kommande utbetalningar lägre eller så blir den studerande återbetalningskyldig till CSN.^[4]

” Utbetalningsmyndighetens arbete är igång för att minska felaktiga utbetalningar inom studiestödet

Fakta fribeloppet

En studerande som tar studiemedel får ett bestämt fribelopp som man inte får överstiga innan studiemedelsbeloppet reduceras. Ett exempel på fribeloppets storlek 2024 är 110 995 kr för ett kalenderhalvår med 20 studieveckor på heltid.^[5] Fribeloppet gäller per kalenderhalvår och antal studieveckor under denna period. Prövningen omfattar inkomst av tjänst, inkomst av kapital från exempelvis bostads- eller aktieförsäljning samt inkomst från näringsverksamhet.^[6]

Alla studenter anmäler inte ändrad inkomst

Ända sedan dagens studiemedelsystem infördes har det funnits en inkomstprövning för att få studiestöd.^[7] På grund av covid-pandemin togs dock prövningen av inkomst bort från våren 2020 till andra halvåret 2022. Syftet var bland annat att underlätta för vårdpersonal som studerade att kunna gå in och arbeta inom vården. Den 1 juli 2022 trädde inkomstprövningen åter i kraft.^[8]

Alla studenter har inte kunskap om fribeloppet. I en enkätundersökning som CSN gjorde inför återinförandet av fribeloppet svarade en fjärdedel av studenterna att de inte visste vad fribeloppet var. Dessutom visste sju av tio studenter inte om att kapitalinkomster räknades in i fribeloppet. Samtidigt arbetar drygt hälften av de studerande parallellt med studierna.^[9] Det finns alltså en risk att de som blir återbetalningsskyldiga inte vet om att de borde ha meddelat ändrad inkomst.

Kontrollen bygger i hög grad på egna uppgifter

Det är den som ansöker om studiemedel som också lämnar sina inkomstuppgifter till CSN. Vid ansökan bedömer den sökande hur stor inkomsten kommer att vara kommande termin och ska ange ändrade förhållanden exempelvis om inkomsten kommer att överstiga fribeloppet.^[10] CSN arbetar i denna del förebyggande genom att informera om regelverket och vikten av att anmäla ändrade förhållanden. Under 2023 gjorde CSN en kommunikationsinsats för att öka andelen studerande som anmäler korrekta inkomstuppgifter till CSN samt en manuell kontroll av arbetsinkomster från Skatteverket. Detta ledde till att fler anmälde ändrad inkomst.^[11]

Cirka 28 000 hade högre inkomster än fribeloppet

För att få en bild av hur många som tjänar mer än sitt fribelopp under en termin har vi jämfört studerandes inkomster med det fribelopp som är fastställt av CSN (se metodbilaga). I tabell 1. beräknar vi hur många av de studerande som beviljats studiemedel under vårterminen 2024 som tjänade mer än sitt fribelopp.

Fakta fribeloppet

En studerande som kommer att tjäna mer än sitt fribelopp kan ansöka om studiemedel för färre veckor eller för en lägre studietakt och på så vis få ett högre fribelopp.^[12] Tjänar en studerande mer än fribeloppet och meddelar detta till CSN så reduceras studiemedlet med 61 procent av den inkomst som är högre än fribeloppet.^[13] Om studiemedlet minskar till 0,25 procent av ett prisbasbelopp per vecka förlorar personen helt rätten till studiemedel. 2024 motsvarar det drygt 140 kronor i veckan.^[14] Efter att Skatteverket fastställt slutlig skatt gör CSN också en inkomstkontroll mot slutskattebeskedet för aktuella år.^[15] Om studerande inte har meddelat CSN om för hög inkomst riskerar de då att bli återbetalningsskyldiga.

Tabell 1. Antal individer* som passerat fribeloppet 2024 och kan riskera att bli återbetalningsskyldiga ^[16]

	Antal individer	Andel som överskrider per månad
Jan	40	0,01
Feb	467	0,12
Mars	2646	0,67
April	5477	1,35
Maj	7524	1,82
Juni	11 853	2,8
Totalt	28 007	

Källa: UBMs egna dataanalyser utifrån uppgifter från CSN och Skatteverket.
*Avser unika individer som endast förekommer en gång dvs om de överskrider i mars finns de inte med i april, se metodbilaga.

Totalt är det cirka 28 000 personer som tjänar mer än fribeloppet någon gång under vårterminen 2024. Om dessa personer inte meddelar CSN om detta riskerar de att fastna i CSN:s inkomstkontroll och bli återbetalningsskyldiga. Om de studerande hade anmält sina korrekta inkomster till CSN under aktuell studieperiod hade de kunnat undvika att få höga återkrav. Vi har inte information om huruvida individen själv har meddelat CSN att hen har för hög inkomst och därmed sänkt sin ersättning självmant. Vi vet därför inte hur många som i praktiken skulle ha fått återkrav.

Tabell 1. visar också att andelen ökar ju fler månader de studerande hinner arbeta. I juni har cirka 2,8 procent av de som beviljats studiemedel under våren fram till denna månad tjänat mer än fribeloppet.^[17] Mer än 40 procent av de som tjänar mer än vad deras fribelopp medger går alltså över inkomstgränsen i juni. För dem är effekten av att meddela ändrade inkomster begränsad eftersom halvårets sista studiemedel redan kommer vara utbetalda.

Vi har inte kunnat påvisa någon generell skillnad mellan män och kvinnor, sett över en hel studieperiod. Dock överskrider män sitt fribelopp något tidigare under terminen än kvinnor. Det innebär att män i genomsnitt kommer att få information om att de överskridit fribeloppet tidigare under terminen, genom UBM:s och CSN:s arbete för att minska de felaktiga utbetalningarna. Det i sin tur innebär att män i högre grad än kvinnor kan justera sin information till CSN under innevarande termin.

När det gäller ålder så är det ungefär 2,5 gånger vanligare att en person som är äldre än 30 år överskrider fribeloppet än den som är 20–25 år. För de som är över 40 år är det mer än tre gånger så vanligt, relativt deras

” Totalt är det cirka 28 000 personer som tjänar mer än fribeloppet någon gång under vårterminen 2024.

andel bland studenter med beviljat studiestöd. En förklaring till detta är sannolikt att äldre personer har etablerat sig på arbetsmarknaden i högre grad än yngre och har högre löner.

Tabell 2. Unika individer som passerar fribeloppet varje vårtermin samt genomsnittlig inkomst vårterminen respektive år

	Individer som passerat fribeloppet	Genomsnittlig inkomst per kalenderhalvår
2020	Ingen inkomstprövning*	33 478
2021	Ingen inkomstprövning	43 510
2022	Ingen inkomstprövning	47 957
2023	32 455	40 045
2024	28 007	40 307

Källa: UBMs egna dataanalyser utifrån uppgifter från CSN och Skatteverket.

* Inkomstprövningen gjordes fram till mitten av april 2020 och togs sedan bort med retroaktiv verkan från januari 2020.

För att beskriva hur utvecklingen ser ut avseende personer som överskrider fribeloppet har vi jämfört inkomster tillbaka till 2020 samt de som överskridit fribeloppet under vårterminerna 2023 och 2024. Under 2020 togs inkomstprövningen bort retroaktivt från mitten av april. Under vårterminen 2021 och 2022 gjordes ingen sådan prövning.^[18] För 2023 och 2024 var inkomstprövningen åter på plats.

Under vårterminen 2023 var det cirka 32 500 personer som översteg fribeloppet någon gång. Under vårterminen 2024 sjunker antalet som överskrider fribeloppet till cirka 28 000. Ändå är det något fler under vårterminen 2024 än 2023 som uppbär studiemedel per månad. En möjlig förklaring är att de som påbörjat studier mellan 2020 och höstterminen 2022 inte har varit med om att deras inkomst prövats. De har därför sannolikt haft en lägre kunskap om fribeloppet och kan dessutom ha etablerat extraarbete i högre grad. Kunskapen om fribeloppet kan ha ökat till 2024 i och med att fler har varit med om inkomstprövningen. CSN har också arbetat med att informera om fribeloppet.

Vi kan se att inkomsterna ökar de år som inkomstprövningen pausas för att sedan sjunka något. Vårterminen 2023 och 2024 är inkomsterna ganska lika.^[19]

Referenser

CSN (2024), Årsredovisning 2023.

CSN (2022), Den tillfälligt slopade inkomstprövningen – betydelse för inkomster, arbete, studieresultat och kostnader 2022:4.

CSN, Pressmeddelande ”Fribeloppet återinförs – så mycket får du tjäna - CSN” 22-07-01. <https://www.csn.se/om-csn/press/pressmeddelanden/2022-07-01--fribeloppet-aterinfors---sa-mycket-far-du-tjana.html> (hämtad 2024-11-03).

CSN, Webbsida ”Fribelopp – inkomster under studietiden - CSN” <https://www.csn.se/fragor-och-svar/hur-stor-inkomst-far-jag-ha-nar-jag-studerar-med-studiemedel/inkomst-och-fribelopp.html> (hämtad 2024-11-03).

ESV (2023), Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdsystemen, Rapport 2023:22.

Studiestödslagen (1999:1395).

[1] ESV, Omfattning av felaktiga utbetalningar 2023:2, 2023 s. 86. Uppskattningen av det totala felet ligger inom ett intervall på 931–1427 miljoner kronor. Uppskattningen avseende för hög inkomst avser 2019.

[2] CSN, Årsredovisning 2023, 2024 s.80.

[3] 3 kap.19 § Studiestödslagen (1999:1395).

[4] CSN, Hemsida 2024-11-03 ”Fribelopp – inkomster under studietiden - CSN”.

[5] 3 kap.17 § Studiestödslagen (1999:1395).

[6] 3 kap.19 § Studiestödslagen (1999:1395).

[7] CSN, Den tillfälligt slopade inkomstprövningen 2022:4, 2022 s. 15.

[8] Ibid.sid.19.

[9] CSN, Pressmeddelande ”Fribeloppet återinförs – så mycket får du tjäna - CSN” 22-07-01.

[10] CSN, Hemsida 2024-11-03 ”Fribelopp – inkomster under studietiden - CSN”.

[11] CSN, Årsredovisning 2023, 2024 s.77.

[12] CSN, Hemsida 2024-11-03 ”Fribelopp – inkomster under studietiden - CSN”.

[13] 3 kap.18 § Studiestödslagen (1999:1395).

[14] 3 kap.22 § Studiestödslagen (1999:1395).

[15] CSN, Hemsida 2024-11-03 ”Fribelopp – inkomster under studietiden - CSN”.

[16] Om en person passerat fribeloppet i januari kommer hen inte räknas i februari–juni utan endast den månad som fribeloppet passerades, se metodbilaga.

[17] Avser de som överskred endast denna månad, se metodbilaga.

[18] Den tillfälligt slopade inkomstprövningen 2022:4, 2022 s.19.

[19] Om man tar hänsyn till inflationen med hjälp av prisbasbeloppet så är inkomsterna 2020 ungefär jämlika med inkomsterna 2024.